

# Ի հոլե

«...Տարիներ առաջ Փարիզում էի: Ուզեցի տեսնել ժամանակին, գնացի Մասինյոն փողոցի իր հայտնի ցուցասրահը: Այդ օրը շահում այնտեղ ցուցադրվում էին Հայոց ցեղասպանությանը նվիրված իր նկարաչափ մի ֆանի աշխատանքներ: Վերնագրեր չկային: Մոտեցա ցուցասրահում ներկա սիկնոջը: Նա սկսեց հայերեն խոսել. ժամանակի կինն էր: «Նկարները Հայոց եղեմի թեմաներով է արել», - համոզված էի, բայց հարցրի: «Ոչ, ոչ, սրան միֆոլոգիական արքայու ունեն, եթե նմանություն են գտնում, դա իրենց գործն է»: Գուցե այդպես սասց, որովհետեւ չէր ճանաչում ինձ: Ներկայացա, ասացի նկարիչ եմ, Հայաստանից եւ ուզում եմ հանդիպել ժամանակին, սիրով ինձ փոխանցեց հեռախոսահամարը: Ջանգախարեցի: Հանդիպեցիմ Իսի լե Մուլիոնյի իր արվեստանոցում: Այդպես սկսվեց մեր բարեկամությունը եւ սեւեց երկար տարիներ, մինչեւ նկարչի կյանքի վերջը:

Գրեթե ամեն տարի լինում էի Փարիզում, նկարիչների Միսեդեզ Արի իրենց կենտրոնում, որտեղ 2-3 ամիս աշխատում էի: Այդ ընթացքում շատ հանդիպումներ եմ ունեցել ժամանակի հետ: Իր ցանկությանը եթե ընդառաջի, դրան ավելի շատ կլինեին, բայց ես չէի ուզում խանգարել նրան, որովհետեւ շատ ակտիվ նկարիչ էր, շատ էր աշխատում:

Նկար է եղել, չնայած հույս չի ունեցել, թե դրանք կվաճառվեն, այցելում բոլորը սակայն գնել է:

Կուբայի հեղափոխության օրը շահում ամենուրեք մեծ է եղել հեռախոսությունն այս երկրի նկատմամբ: Այդ հույսի հետ ժամանակը կնոջ հետ այդ նույն օրերին մեկնում է Կուբա՝ Ֆիդել Կաստրոյին նկարելու: Հեղափոխությունը հաղթել էր, Հավանան գրավել էին արդեն: Տեղավորվում են մի հյուրանոցում, որտեղ հեղափոխական գործիչներն էին մնում: Օրերն անցնում են, սակայն Սոդոմ-Գոմորի վերածված Հավանայում կարողանալ այդ օրերին

ինչպես ասում են, ծեծում դուռը, նկարները վաճառվում էին շատ արագ: Պատմում էր, որ եղել է օրը շահ, երբ գնորդը անավարժ գործի համար արդեն նախադրեց վաճառում էր: Սակայն եկել է մի լավ, երբ իրեն շատ վատ է զգացել: «Տեսա, որ նույն բանն եմ նկարում, ինքս ինձ կրկնում եմ, հիասթափություն արդեցի: Այդ վիճակից դուրս գալու համար որոշեցի փախչել բոլորից»: Մեկնել է Իսպիա, Իտալիա, որտեղ իրեն ոչ ոք չէր ճանաչում: Ամիսներով մնացել է, օրջել գյուղերով, նկարել գյուղացիներին՝ գինի խմելով, դժվար արդուսով, իս-

նոր այսօր երկար արդում է: «Ամեն ստեղծագործող, ամեն նկարիչ դիմի իր գնորդին գնի: Եթե չի գտնում, դժբախտություն է, որովհետեւ չի կայանում իր արվեստի այն շարունակությունը, որը կարող էր լինել: Մարդը դիմի արտահոված լինի, որ հանգիստ ստեղծագործի: Ես այդ բախտավորներից եմ», ասում էր:

Ժամանակի հետ միտք հանդիպել եմ իր արվեստանոցում: Արվեստանոցի նախագծի հեղինակը ինքն էր: Իսկական նկարչի արվեստանոց էր, շատ միտք էր լուսավորության խնդիրը լուծված եւ հարմարավետ էր ամեն բան: Լույ-

զանգահարեցի իրեն, զանգերին չդասասխանեց: Հետո իմացա, որ Փարիզից տեղափոխվել էր արդում է Լուարա գետի մերձափնյա ֆրանսիական մի բնակավայրում, ամրոցների, դղյակների, միջնադարյան հրաշալի միջավայր է, Փարիզից մեքենայով 3,5 ժամվա ճանապարհ: Արդում էր իր վաղեմի ընկերուհու հետ, ազնվական, արտահոված մի կին, որն օգնել էր նրան տեղավորվելու իր տանը կից մի բնակարանում:

Դժվար էր խոսելը, լսողությունը վատացել էր: Նեղուրսած էր: Երկու տարի առաջ թողել էր Իսի լե Մուլիոնյի արվեստանոցը եւ արդում էր իր նախկին ընկերուհու՝ այդ ֆրանսուհու հետ: Ասում էր, որ վերջին երկու տարվա ընթացքում նկարած գործերն են միայն իրեն դասկանում, իր արվեստանոցում եղածները իրենց չեն, ոչ կարող է վաճառել, ոչ նվիրել:

## ԱՐԱՍ ԻՍԱԲԵԿՅԱՆ. Դանդիպումներ ժամանակի հետ

**Կեսգիշերն անց է սովորականս համաձայն ֆեյսբուքյան էջի նորություններն են «թերթում»:** Առաջինը աչքս ընկնում է Արամ Իսաբեկյանից եկած հեռախոսակա լուսանկարին: **Գիտե՞մ արդեն, միտք հաճելի զգացում արթնացնող նրա բոլոր «հղումները» գեղանկարչական գործեր են՝ հիմնականում Էդվարդ Իսաբեկյանի եւ իր, նաեւ այլ նկարիչների: Լուսանկարում նա ֆրանսահայ նկարիչ ժամանակի հետ է, փարիզյան իր արվեստանոցում: Կիսախավար մթնոլորտը տղավորիչ է, լուսանկարի մակագրությունը, ավաղ, ցավալի: Կախձանվել է ժամանակը:**

...Տարիների բարեկամության տղավորությունները միանգամից չեն դադարում: **Գեղարվեստի ակադեմիայի ռեկտոր ԱՐԱՍ ԻՍԱԲԵԿՅԱՆԻ աշխատանքային սենյակի էսքեչիկ մթնոլորտը, հասկալիս լուսամուտի աղակիներից ասես ուր որ է ներս մտնող ծառերի ամառային սաղարթների մուգ կանաչը հանգստաբեր ու տրամադրող է:**

**Պատմում է դրվագներ՝ դասի մեջ հիշողության թելադրած: Ինձ մնում է արձանագրել:**

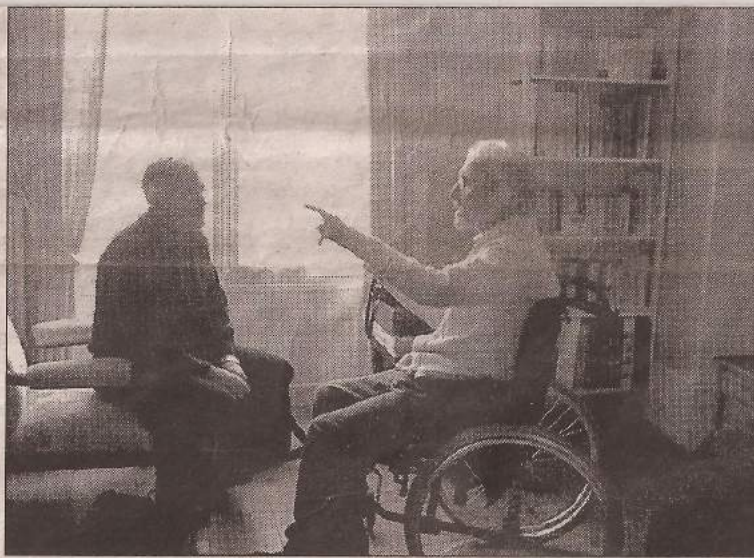
Մ. Բ.



Հրատարակող մասնաճյուղ էր, արտադրված գրավիչ խոսք ուներ եւ սիրուն էր գրուցել: Այնպիսի հեռախոսակա՞ն դրվագներ էր դասնում իր կյանքից, եւ որ շատ փչեալ բան եմ սովորաբար գրում, դրանցից մեկը որոշեցի գրառել. զանգեցի ձեր խմբագրին, հողվածը հանձնեցի նրան՝ ժամանեմի հետ հանդիպումների տրամադրություններից մի դասառիկ: Ընտրակալ եմ, որ տրամադրեց: Դեռ քերթը ցույց սկսեցի իրեն, կարդացի իր համար:

Սիրում էր դասնել իր կյանքի դասնությունները, ինչպէս եւ մոր հետ հասել Փարիզ, ինչպէս է ինքը զբաղվել արվեստով: Իրենց ճան ներհանում մի արձարան կար: Պատմում էր, որ արձարանատը մի օր իրեն հարցրել է՝ «Նկարի՞չ ես», հետո առաջարկել է նկարները կախել արձարանում, օգնել է, փաստորեն, որ այցելուները տեսնեն, հեռախոսակա՞ն իր նկարներով:

Արվեստի առեւտրով զբաղվող մի հույնի հետ կապված հեռախոսակա՞ն դրվագներ էր դասնում: Ժամանեմի նկարչությանը հիացած այս հույն դիլերը նախ զննել է մեկ-երկու գործ, հետո ինչ-որ դրամանագիր կնքել՝ մնացած բոլոր նկարները վաճառելու: Սի երկար ժամանակ չի երեւցել, հետք կորցրած ժամանեմը ստիպված է եղել համակերպվել նկարների կորուստի մեջ: Երկու տարի անց հանկարծ հայտնվել է: Ներդրություն է խնդրել եւ դասնել, որ բոլոր նկարները հաջողությամբ վաճառել է եւ հիմա ցանկանում է շարունակել համագործակցությունը: Սի օր նա ժամանեմի արվեստանոց է եկել ամերիկյան հայտնի դերասան Անտոնի Ջոնսոնի հետ, որը նաեւ նկարում էր եւ բացի նկար գնելուց՝ ցանկություն է ունեցել ժամանեմի նկարչության դասեր առնելու: Պատմում էր, որ այդ ժամանում արվեստանոցում մի ֆանի մեծ չափսի



հանդիպել Ֆիդել Կաստրոյին եւ նկարել, հետո գործ չէր: Դամբերությունը հասնում ու մի օր էլ գայրանում է: Այս հույնը թե՛ գնամբ: Անցնում եմ ֆաղափ փողոցներով եւ հասնում մի վայրի, որտեղ մի-տի՞նք էր ընթանում, ելույթ էր ունենում ինքը՝ Ֆիդել Կաստրոն: Հույնը դառնում է ժամանեմի՞ն՝ թե, ահա, նկարի:

Նեղուրում, վերադառնում է հյուրանոց՝ դասնասկզբով մեկնել Փարիզ: Եվ շատ դասնահալան հանդիպում է մի անձանորթի, խոսք ու զրույցից հետո, մարդը երբ իմանում է, որ նա ֆրանսիացի նկարիչ է եւ Զավանա եկել է Կաստրոյին նկարելու համար, նրան միանգամից ճանում է նույն հյուրանոցի համարներից մեկը, որտեղ իր գործընկերների հետ նստած էր Ֆիդել Կաստրոն: Կուբայի հեղափոխության հանդեպ հեռախոսակա՞նը մեծ է եղել նաեւ Փարիզում, վերադարձին իր հետ հանդիպում եւ կազմակերպում, հարցազրույց անում, ռեպորտա՞ջ դասնասում: Սա եւս նմանում է սկզբնական ժամանում իր անունը հայտնի դառնալուն:

Սկսում է իր կյանքի ակտիվ, բեղուն ժամանակը, հաջողությունը

կապան նկարչի չարաօ կյանք վարել: Կսրվել է նախկին իրականությունից, իր հաջողություններից, ինչը էլ կարող էին անել, ինչպէս սովորաբար է լինում, մի ճամփա եւ զսնում, մի թեմա ու այդպէս առանց ժողովելու ամբողջ կյանքը դրանով աշխատում:

Նա ասում էր, որ այդ ճամփորդությունը իրեն շատ սովորեցրեց, շատ բան սկսեց. մարվեց իր նկարչությունը, զույները մարվեցին: Ամեն նկարիչ գիտի՝ ինչ բան է լույսնեցնում (բացօթյա) նկարելը: Երբ դուրս ես գալիս ֆո հնարած աշխարհից, եթե անգամ դա նախորդներ է, միեւնույն է, արհեստական բան կա մեջը, բարձր կա, եւ միանգամայն տարբեր է, երբ դուրս ես գալիս կյանքի: Ինքը դուրս եկավ արվեստանոցի դասերից, եւ դրա արդյունքը եղավ այդ հրատարակումը՝ վերադարձին իրեն հարցրեց՝ ինչու ես գալիս եմ նկարները իրեն տալ: Ստորագրեց երկուսն էլ եւ սկսեց, հիմա մեր ճան դասից կախված եմ:

Այսպէս կարող եմ երկար շարունակել, բայց վախճան խոսք այս տարվա փետրվարին մեր վերջին հանդիպման տրամադրությամբ:

Այս ամիսի երկուսից, վերջին 70x100-ի վրա: Երկար գրուցեցի, հիշեցի ինչպէս է մեր ակադեմիա այցելել, երբ իրեն դասնավոր դրամատուրգի կոչում շնորհեցին, ուսանողների հետ ջերմ հանդիպում եղավ, եղբարդ Նալբանդյանն էլ ներկա էր, հորս հետ ծանոթացավ այստեղ, իմ կարծիքով, գրուցում էին՝ գլուխ- գլխի սկսած: Դեռ ինձ ասաց. «Լսիր, արի այստեղ, կողմն մի արվեստանոց էլ կա, 2-3 շաբաթ կմնաս, ե՛ր կնկարես, ե՛ր կգրուցենք»: Մտածեցի գնալ, շատ զեղեցիկ վայրեր եմ, իրոք Ֆրանսիայի գոհարներից մեկն է Սեն Անտուանը: Մտածում էի, հոկտեմբեր-նոյեմբեր ամիսներին, երբ նորից Փարիզում լինեմ, կվերցնեմ ներկադասարան ու մի ֆանի օր իր մոտ կմնամ: Դամբողոված էի, որ նորից տեսնելու եմ իրեն, մահվան շունչը բոլորովին չզգացվեց:

Բաժանումը շատ խորհրդանշական եղավ: Դամբոց սկսեցինք, ֆրանսահայ բարեկամիս՝ հաշիկ Մարտիրոսյանի հետ էի, նա մեր ամբողջ զրույցը տեսադրեց, իջանք ներքեւ, միմե կնստեի մեքենա, ես շրջվեցի: Երկու էր. ճան ներսում վառվում էր էլեկտրական լամպը: Կինը նրան մոտեցրել էր ասիականների վերնամասի արդարադաս դասագրքի դրանը. նա արդարեւ հետեւից ձեռնով հրատեց էր տալիս: Զոհմանց, ես դարձա: Գրախառնվեցին: Զգացի, որ չի ուզում բաժանվել, բաժանվել ոչ թե հասուն ինձանից, հասկացա, որ կարիք ունի ուսուցողության, մարդկային ջերմության, որ զան, իրեն տեսնեմ: Տունը, որտեղ արդում էր, Փարիզից հեռու էր, ամեն մարդ չէր գնա, ինքը փաստորեն մեկուսացած էր:

Դամբողոված էի, որ նորից հանդիպելու եմ... այս առանցքը»:

Այսպէս կարող եմ երկար շարունակել, բայց վախճան խոսք այս տարվա փետրվարին մեր վերջին հանդիպման տրամադրությամբ:

Դամբողոված էի, որ նորից հանդիպելու եմ... այս առանցքը»:

Այս ամիսի երկուսից, վերջին 70x100-ի վրա: Երկար գրուցեցի, հիշեցի ինչպէս է մեր ակադեմիա այցելել, երբ իրեն դասնավոր դրամատուրգի կոչում շնորհեցին, ուսանողների հետ ջերմ հանդիպում եղավ, եղբարդ Նալբանդյանն էլ ներկա էր, հորս հետ ծանոթացավ այստեղ, իմ կարծիքով, գրուցում էին՝ գլուխ- գլխի սկսած: Դեռ ինձ ասաց. «Լսիր, արի այստեղ, կողմն մի արվեստանոց էլ կա, 2-3 շաբաթ կմնաս, ե՛ր կնկարես, ե՛ր կգրուցենք»: Մտածեցի գնալ, շատ զեղեցիկ վայրեր եմ, իրոք Ֆրանսիայի գոհարներից մեկն է Սեն Անտուանը: Մտածում էի, հոկտեմբեր-նոյեմբեր ամիսներին, երբ նորից Փարիզում լինեմ, կվերցնեմ ներկադասարան ու մի ֆանի օր իր մոտ կմնամ: Դամբողոված էի, որ նորից տեսնելու եմ իրեն, մահվան շունչը բոլորովին չզգացվեց:

Բաժանումը շատ խորհրդանշական եղավ: Դամբոց սկսեցինք, ֆրանսահայ բարեկամիս՝ հաշիկ Մարտիրոսյանի հետ էի, նա մեր ամբողջ զրույցը տեսադրեց, իջանք ներքեւ, միմե կնստեի մեքենա, ես շրջվեցի: Երկու էր. ճան ներսում վառվում էր էլեկտրական լամպը: Կինը նրան մոտեցրել էր ասիականների վերնամասի արդարադաս դասագրքի դրանը. նա արդարեւ հետեւից ձեռնով հրատեց էր տալիս: Զոհմանց, ես դարձա: Գրախառնվեցին: Զգացի, որ չի ուզում բաժանվել, բաժանվել ոչ թե հասուն ինձանից, հասկացա, որ կարիք ունի ուսուցողության, մարդկային ջերմության, որ զան, իրեն տեսնեմ: Տունը, որտեղ արդում էր, Փարիզից հեռու էր, ամեն մարդ չէր գնա, ինքը փաստորեն մեկուսացած էր:

Դամբողոված էի, որ նորից հանդիպելու եմ... այս առանցքը»: